

# ЗМІСТ

|  |            |
|--|------------|
| <b>Передмова</b> .....   | <b>6</b>   |
| <b>Розділ 1. Психодіагностика: методичні засади</b> .....        | <b>12</b>  |
| 1.1. Організація діагностичної роботи .....                      | 12         |
| 1.2. Класифікації та характеристики методів діагностування ..... | 14         |
| 1.3. Інтерпретація результатів досліджень .....                  | 20         |
| <b>Розділ 2. Діагностика здібностей</b> .....                    | <b>42</b>  |
| 2.1. Діагностика інтелекту .....                                 | 42         |
| Методичні аспекти .....  | 42         |
| Оцінювання .....   | 55         |
| 2.2. Діагностика професійних інтересів і здібностей .....        | 119        |
| Методичні аспекти .....  | 119        |
| Оцінювання .....   | 122        |
| 2.3. Діагностика креативності .....                              | 190        |
| Методичні аспекти .....  | 190        |
| Оцінювання .....   | 194        |
| <b>Розділ 3. Діагностика емоційно-вольової сфери</b> .....       | <b>208</b> |
| 3.1. Діагностика емоцій .....                                    | 208        |
| Методичні аспекти .....  | 208        |
| Оцінювання .....   | 216        |
| 3.2. Діагностика волі .....                                      | 236        |
| Методичні аспекти .....  | 236        |
| Оцінювання .....   | 242        |
| <b>Розділ 4. Діагностика особистісної сфери</b> .....            | <b>261</b> |
| 4.1. Діагностика самосвідомості .....                            | 261        |
| Методичні аспекти .....  | 261        |
| Оцінювання .....   | 266        |
| 4.2. Діагностика мотивації .....                                 | 291        |
| Методичні аспекти .....  | 291        |
| Оцінювання .....   | 296        |
| 4.3. Діагностика дезадаптації та акцентуації .....               | 325        |
| Методичні аспекти .....  | 325        |
| Оцінювання .....   | 331        |
| 4.4. Діагностика міжособистісних стосунків .....                 | 388        |
| Методичні аспекти .....  | 388        |
| Оцінювання .....   | 394        |
| <b>Список літератури</b> .....                                   | <b>437</b> |

## ПЕРЕДМОВА

Той, хто знає людей, розважливий.  
Той, хто знає себе, – освічений.  
Хто перемагає людей – сильний.  
Хто перемагає самого себе – могутній.

*Лао-цзи*

Кожна галузь науки відрізняється від іншої передусім специфічними особливостями свого предмета. Предметом психодіагностики є експериментальне вивчення психічних властивостей з метою визначення наявного рівня психічного розвитку та прогнозування перспектив подальшого розгортання психічної діяльності. Проте історичний досвід показує, що жодна предметна галузь психології не здатна розвиватися без зв'язків з іншими науками, що, зокрема, стосується психодіагностики, яка тісно пов'язана з історією, філософією, фізіологією, педагогікою, а також низкою психологічних дисциплін: експериментальною психологією, загальною психологією, віковою психологією, педагогічною психологією, патопсихологією, соціальною психологією, психофізіологією тощо.

Перші відомості про спроби вивчення психічних властивостей людей знаходимо в рукописах давнього світу. Наприклад, ще у Вавілоні (сер. III тис. до н.е.) були розроблені певні вимоги до тих, хто закінчував школу і мав стати писарчуком. Претенденти на цю посаду мали знати чотири арифметичні дії, уміти вимірювати поля, розподіляти раціони, ділити майно, співати, грати на музичних інструментах, розумітися на тканинах, металах, рослинах. У Єгипті кандидат у жерці витримував такі іспити: розповідь про себе, свою родину, рівень освіти; водночас аналізувалася його зовнішність та вміння вести бесіду; перевірка вмінь працювати, слухати, мовчати; випробування вогнем, водою, страхом самотності в підземеллях. Названим іспитам піддавав себе, зокрема, Піфагор, який згодом організував у Давній Греції власну школу, головним випробуванням до вступу в яку обрав інтелектуальні здібності: «Не з кожного дерева можна виточити Меркурія» (Піфагор). Якщо не розв'язувалася математична задача, то претендент мав витримати іспит на

вміння доцільно поводитися в критичній ситуації: невдачу ставили посеред великої зали і безжально насміхалися (якщо поведінка була гідною, то він вступав до школи). Особливу увагу Піфагор надавав манері людини сміятися та її поставі як показникам характеру і розуму.

В історії є випадки, коли інтелектуальні здібності правителів вирішували долю країни. Відомо, що індійський цар Девсарм, бажаючи перевірити мудрість іранців, надіслав їм тільки-но створені шахи з умовою, що коли ті не відгадають сутності гри, то будуть обкладені податками. Іранський візир Хосрова Важургміхр розв'язав премудрості шахів і у відповідь винайшов гру (нарди), яку індійці, навпаки, не змогли відгадати.

Існували також релігійні іспити, зокрема, у вченні чань-буддизму в ситуаціях психологічного стресу використовувалися загадки, питання-парадокси. У чанських поєдинках-діалогах спостерігалися парадоксальні питання (Н. Абаєв): «Чи була борода у бородатого варвара?»; «Чи має собака природу Будди?» тощо [28]. Як наслідок, штучно створювалася драматична напруженість, коли вчитель хапав учня за груди і вигукував: «Кажі зараз же! Не зволікай! Кажі! Кажі!». Залежно від відповідей визначалася міра «просвітленості» неофіта, унаслідок чого пропонувалися засоби для поглиблення його «чанського досвіду». Ці випробування також виявляли симулянтів, які за зовнішньою грубістю і манерами прагнули приховати власну некомпетентність.

У Давньому Китаї (2200 до н.е.) існувала своя система перевірки для осіб, які бажали стати державними сановниками. Кожні три роки вони екзамінувалися в імператора на вміння грати на музичних інструментах, знання ритуалів та церемоній, уміння стріляти з лука, їздити верхи на коні, читати, писати, рахувати.

У державі Цзинь екзамени визначали майбутнє учнів, кращі з яких приймалися на державну службу викладачами, практикуючими лікарями-практиками і навіть дослідниками. Гіршим пропонувалася приватна практика. Невдахи мали повторно пройти навчання або змінити професію [25].

Різноманітні конкурси та екзамени були в Середньовіччі, наприклад, у В'єтнамі з 1370 по 1372 рр. проводили випробовування військових та цивільних чиновників, що дозволило перевірити державний апарат країни. У XV ст. іспити впорядковуються, розділяючись за етапами та турами: кращі результати супроводжувалися почестями, наприклад, лауреати нагороджувалися цінними подарунками, їхні імена заносилися до «золотого списку», про перемогу повідомляли на батьківщину переможців; а

імена тих, хто отримав найвищі результати, викарбовувалися на кам'яних стелах у Храмі Літератури [28].

В ескімосів майже кожен чоловік вважав себе здатним до шаманства, що повинен був довести на випробовуваннях. Подібні випробовування в кожного народу відбувалися по-своєму: у казахів претендент ходив з непокритою головою босоніж у тріскучий мороз по снігу і язиком лизав розпечені на вогнищі предмети; у хантів – той, хто не пройшов іспити, вважався божевільним [28].

Отже, випробування індивідуальних особливостей людей завжди було важливою та невід'ємною частиною культури багатьох народів, але як наука психодіагностика почала розвиватися наприкінці XIX – на початку XX ст. Вихідним джерелом психодіагностичних процедур стала експериментальна психологія, що пояснюється впливом природознавства на дослідження психічних явищ. Спочатку психодіагностика розвивалася як наука про методи експериментально-диференціальної психології, згодом експериментальні дослідження людини проводилися на вимогу практичної діяльності (медицини, педагогіки, виробництва, державного устрою). Різні психологічні школи своєрідно розв'язували цю проблему: 1) біхевіоризм основу наукових досліджень вбачав у пошуку зв'язків між організмом і середовищем (мета діагностики полягала у фіксації найбільш характерних форм поведінки індивіда); 2) психоаналіз вважав, що вивчення психологічних особливостей можливе лише за умови з'ясування внутрішніх, прихованих, сконцентрованих на рівні підсвідомості даних про людину (мета діагностики – створення проєктивних методів дослідження).

За В. Аванесовим, на початку XX ст. практичні потреби вивчення домінуючих здібностей були сформульовані як проблема дослідження індивідуальних відмінностей, що стало стимулом для створення перших тестів інтелекту. Почався поступовий перехід від практики випробовувань і перевірок до практики досліджень: «...тільки тоді психологія може стати дійсною і точною наукою, якщо в її основі будуть експеримент і вимірювання» [58]. Дж. Кетелл першим побачив у тестах засіб вимірювання, яким, здавалося б, якості людської психіки неможливо виміряти. Його стаття «Інтелектуальні тести і вимірювання» (1890), присвячена можливостям відкриття з допомогою серії тестів закономірностей психічних процесів на великих групах людей, за однакових умов проведення, сприяла підвищенню наукової і практичної цінності тестів і, як наслідок, перетворенню психології на точну науку. Уперше з метою забезпечення можливості порівнювати отримані результати досліджень була висловлена ідея стандартизації тестів. Тоді з'явилися й перші прихильники тестів (у Німеччині –

Г. Мюнстерберг, С. Крепелін, В. Орні, у Франції – А. Біне, у США – Дж. Гілберт та ін.) як дослідники нового типу, які прагнули пов'язати психологію з потребами практики. Проте в тогочасній психології прагнення до прикладних досліджень розцінювалось як відхід від науки. Дж. Кетелл, наприклад, згадував, що власні лабораторні дослідження індивідуальних відмінностей розпочав у 1885 році, але не мав змоги публікуватися (через протидію В. Вундта). Як наслідок, виникла криза в психології: розв'язати нові проблеми старими методами було важко, а нові методи були недосконалі. Практика вимагала одночасного діагностування великих груп людей з метою їх професійного спрямування. Виникає новий підхід, який розв'язував це завдання: спрощувалися інструкції, процедури проведення та оцінки результатів, не вимагалася спеціальна підготовка дослідника.

З 1872 р. вони використовуються в США при відборі на державну службу, з 1883 р. стають регулярними й обов'язковими, а тепер є найпоширенішими методами дослідження. У 1900–1950 рр. з'являються численні й досконалі тести. Стандартизація проводилася на великих експериментальних вибірках, що забезпечувало високу надійність і валідність діагностичного інструментарію. Невирішеними залишалися проблеми прогностичного викладу отриманої інформації та її проектування на майбутнє, а також обмежені можливості в отриманні додаткової інформації. Під впливом потреб професійного консультування, профвідбору та профрозподілу виникає новий напрямок – тестування спеціальних здібностей і досягнень. З'являються тести механічних, канцелярських, акторських, музичних здібностей тощо. Тести досягнень виявляли рівень знань опитанта з окремих навчальних предметів, а професійні тести – спеціальні професійні вміння та навички.

У відборі до навчальних закладів впроваджуються тестові батареї. Однак, незважаючи на позитивні тенденції, обстеження мали низьку диференціальну валідність (відмінність між різними тестовими профілями), унаслідок чого виникає потреба в побудові комплексних тестових батарей для вивчення здібностей із застосуванням особливої техніки обробки даних, яка б враховувала індивідуальні відмінності осіб і кореляцію між ними (факторний аналіз). Ч. Спірмен (1904) дійшов висновку, що існує позитивна кореляція між тестами на різні здібності, і один з перших висловив думку про існування загального генерального фактора (G). Водночас він виокремлює специфічний фактор, притаманний тільки певному виду діяльності (S). Згодом його теорія поступилася багатofакторним теоріям інтелекту: «...з'ясувалося, що окремі тестові показники об'єднуються в споріднені підгрупи, де

за кожною прихований певний «латентний фактор», який визначає загальний рівень досягнень оптанта у всій групі тестів. Причому в різних тестах один «латентний фактор» має різний внесок (вагу, факторне навантаження)» [70]. Наприклад, «вербальний фактор» відіграє значну роль у тестах на словниковий запас і водночас є незначним у тестах на математичне мислення. Кореляція тестів між собою є результатом завантаженості їх спорідненим латентним фактором.

У 1920–1930-х роках одним із засновників багатофакторного аналізу тестових даних вважається американський психолог Л. Терстоун, який, за А. Шмельовим, з допомогою центроїдного методу факторного аналізу, використовуючи великий статистичний матеріал, виокремив 12 факторів, позначивши їх як «первинні розумові здібності» [70]. У подальших дослідженнях було відкрито понад 120 таких факторів.

У наш час факторний аналіз розглядається як узагальнення лінійних кореляцій. Відомими є інші підходи про з'ясування зв'язків, а тому закономірно, що відсутність лінійної кореляції не є основним показником характеру зв'язків між психічними процесами. Тому можна погодитися із А. Шмельовим, що «факторний аналіз і здобуті завдяки йому фактори не завжди правильно відображають залежність між психічними процесами» [70]. Розробляються складніші алгоритми багатовимірною статистичного групування тестових даних.

Подальший розвиток психодіагностики дедалі більше орієнтується на економічні та прагматичні критерії розроблення процедур дослідження, тобто тести мають бути зручними, надійними та дешевими в користуванні.

Як найбільш поширений інструментарій досліджень використовуються опитувальники, які будуються на основі питань або тверджень, коли оптанта має відповісти на них (питання) або вибрати один із варіантів (твердження). Теоретичними засадами опитувальників є психологія самоспостереження.

Вітчизняна психодіагностика розвивалася на основі експериментальної психології, біля витоків якої знаходяться І. Сеченов (1829–1905) та І. Павлов (1849–1936). У 1885 р. при клініці нервових та душевних хвороб Казанського університету починає функціонувати перша в царській Росії експериментальна лабораторія, а в 1895 р. психіатр С. Корсаков створив психологічну лабораторію при психіатричній клініці Московського університету. В Одесі М. Ланге організовує психологічну лабораторію при Новоросійському університеті. Діяльність цих лабораторій спрямовується на вивчення

об'єктивних ознак окремих психічних явищ; доказ предметності, об'єктивності нашого сприйняття, залежності пам'яті від досвіду, швидкості перебігу психічних процесів тощо. На початку ХХ ст. з'являються перші праці з психодіагностики (Г. Россолімо, О. Лазурський, А. Болтунов, М. Сиркін, М. Левітов, А. Гольчинський та ін.).

Постанова ЦК ВКП(б) «Про педологічні перекручення у системі Наркомосів» (1936) на тривалий час припинила психодіагностичні наукові розробки, які відтепер могли розвиватися лише в межах диференціальної психології. Наукові доробки Б. Теплова, Б. Ананьєва, В. Мерліна залишилися єдиною легальною формою психодіагностичної науки. Лише в 1950–1960-х роках створюються центри розробки психодіагностичних проблем (Ленінград, Київ, Перм, Курськ). Виникають новітні наукові методи професійного відбору й оцінки, де особлива увага надається екстремальним професіям (льотчикам, операторам тощо). Розробляються якісно нові батареї тестів у патопсихології, нестандартизовані проби – у нейропсихології та ін. Проводяться перші спеціалізовані наукові конференції з психодіагностичних проблем (Таллінн, 1970). Подією стає праця А. Анастасі «Психологічне тестування» (1982). Публікуються роботи в галузі клінічної психодіагностики (Є. Соколов, Л. Бурлачук); психометрики (Ю. Гільбух, Л. Ямпольський, В. Гайда, В. Блейхер); діагностики обдарованості та інтелекту (Л. Венгер, Я. Пономарьов, Д. Богоявленська). Вивчається мотивація (М. Алексєєва, Ю. Орлов), характер (А. Лічко), самосвідомість (В. Столін), соціально-психологічні відносини в колективі (О. Киричук, А. Петровський).

Однак, незважаючи на значні теоретико-прикладні зміни, зберігається розрив між наукою і практикою педагогічної діяльності. Поширення піратських видань спеціальної літератури, якій бракує професіоналізму, ускладнює й без того неоднозначну дослідницьку ситуацію. Не вистачає системних робіт із селекції та сертифікації тестів. Як наслідок, удосконалення психодіагностичної теорії і практики вимагає якісної організації діагностичної роботи. Пропонований посібник спрямований на розв'язання цієї проблеми й поглиблення теоретичних знань та практичних навичок психологів у сфері вивчення психічних властивостей.

Адаптуючи методика українською мовою, ми прагнули зберегти авторський стиль, унесені додаткові пояснення щодо організації процедур досліджень, розроблені бланки відповідей за окремими методиками, уточнені деякі процедурні моменти обробки інформації.

Сподіваємося, що цей методичний довідник допоможе психологам-практикам у проведенні психодіагностичної роботи.

## Психодіагностика: методичні засади

### 1.1. Організація діагностичної роботи

У підготовці до діагностичного обстеження практик-психодіагност повинен:

- 1) розуміти й уміти класифікувати ситуації дослідження. Якщо це ситуація клієнта, то він виявлятиме схильність до співробітництва, прагнення до точного виконання інструкції експериментатора. Водночас у ситуаціях експертизи, слідства, конфлікту є велика ймовірність прагнення опанта до самопрезентації, соціально бажаних відповідей, навіть свідомо симуляція, що вимагає від діагноста використання методик зі шкалами неправди та соціальної бажаності відповідей;
- 2) розуміти й уміти класифікувати умови проведення обстеження (зовнішні, внутрішні, соціально-інформативні);
- 3) урахувати умови проведення дослідження у зіставленні їх індивідуальних даних зі стандартними;
- 4) урахувати мотивацію обстеження клієнта, знаходити способи її підтримання за умови наявності в ній позитивних тенденцій;
- 5) уміти ідентифікувати причини, які мимовільно можуть вплинути на прагнення опанта до співпраці (нежить, неохайність експериментатора тощо);
- 6) володіти знаннями і навичками подання опанту отриманої інформації: висловлюватися в цілому; на зрозумілій опанту мові; стисло, чітко, за необхідності, з графічними зображеннями; обов'язково формулювати за даними обстеження висновки та рекомендації;
- 7) дотримуватися етичних вимог, які відповідають міжнародним професійним стандартам.

До основних професійних принципів діагноста належать:

***А. Принцип відповідальності та компетентності, який передбачає вміння діагноста:***



- 1) підбирати методики, які відповідають не лише конкретній меті, а також конкретній людині;
- 2) не виходячи за межі інструкцій і правил застосування методик, повністю під час виконання завдань розкрити можливості оптанта;
- 3) опрацювання наукової літератури з обраної методики, оцінювання її репрезентативності, валідності, надійності;
- 4) створити сприятливі умови для застосування методики;
- 5) за наявності відмінностей між результатами стандартизованих методик та іншими джерелами відомостей про людину прийняти відповідальність, щоб визнати результати проведеного дослідження недостовірними, і це пояснити;
- 6) критично оцінювати межі власної компетентності та розуміти обмеженість методів дослідження;
- 7) аналізувати методики щодо відповідності вимогам професійних стандартів;
- 8) у випадку участі в роботі інших осіб узяти відповідальність за правильність процедури дослідження та інтерпретацію його результатів.

***Б. Принцип обмеженого поширення психодіагностичних методик.***

***В. Принцип забезпечення суверенних прав особистості, згідно з яким оптанта:***

- 1) повинен знати мету, загальний напрямок обстеження, осіб, які матимуть доступ до інформації;
- 2) отримує можливість психологічно мобілізуватися на виконання завдань, відмовитися від обстеження, застосувати власну тактику відповідей.

***Г. Принцип об'єктивності*** – полягає в тому, що, незважаючи на можливість суб'єктивного ставлення дослідника до оптанта, отримана в процесі обстеження інформація має викладатися з максимальною точністю і відповідністю тим даним, які експериментально підтверджені, у протилежному разі безпідставно сподіватися на її достовірність.

***Д. Принцип конфіденційності***, за яким незалежно від змісту отриманої інформації, оптанта повинен мати гарантію про її нерозповсюдження, тобто гарантію захищеності від впливу сторонніх осіб.

***Е. Принцип психопрофілактичного викладу інформації*** передбачає, що дані, отримані на ближню та дальню перспективи в процесі дослідження, мають цінність, якщо викладаються з елементами прогнозування особистісного розвитку. Інакше діагност буде категорично стверджувати про зупинку розвитку.

## 1.2. Класифікації та характеристики методів діагностування

Логіка – бог тих, хто мислить.  
Л. Фейхтвангер

Класифікація методів дослідження дозволяє простежити зв'язки між групами методів і психічними властивостями, які діагностуються, показати залежність між методами та завданнями.

Використовуючи класифікаційні системи методів дослідження, психодіагностика прогнозує поведінку особистості, якщо психічна властивість, яка вимірюється, є причиною прояву майбутньої категоріальної поведінки, що сприяє кваліфікованому прогнозу успішності в професійній діяльності, навчанні, особистісному зростанні тощо.

Психодіагностика оперує поняттями «метод» і «методика», де метод – це широкий клас методик дослідження, споріднених технологічними прийомами і процедурами, а методика розв'язує обмежене коло практичних завдань, діагностуючи лише окремі властивості.

**Класифікації методів дослідження.** За компонентами структури особистості (розумовий розвиток, спеціальні здібності, інтелекти, темперамент, мотивація тощо) у процесі дослідження можуть використовуватися універсальні методи, тому типовою є їх взаємна надбудова.

За будовою розрізняють:

1. **Вербальні та невербальні методи.** Вербальні методи завжди опосередковані мовленнєвою активністю опитаного (питання, завдання, висловлювання). У невербальних методах вербальні здібності потрібні, щоб людина зрозуміла власні функції в дослідженні. Для цього повсюдно використовуються схеми, малюнки, геометричні фігури, що є оптимальним завданням для безграмотних, педагогічно занедбаних дітей.

Вербально-невербальні методи передбачають роботу на певному обладнанні, однак для її виконання стимулами є вербальні завдання, словесні вказівки експериментатора.

2. **Методи «папір – олівець».** При їх використанні відповіді фіксуються у вигляді слів, знаків, геометричних фігур.

3. **Індивідуальні й групові методи.** Спочатку методи дослідження мали лише індивідуальну спрямованість. Згодом виникають методи групових обстежень, перевагою яких є одночасне обстеження великих груп людей та шаблонність в обробці даних. Формуються чіткі інструкції: вважається, що майже всі групові методи

можуть використовуватися в індивідуальній діагностиці, а методи індивідуального обстеження, як правило, не рекомендується застосовувати в роботі з групою.

**4. Тестові та нетестові методи.** Перевагою тестових методів є стандартизація умов проведення й обробки результатів, що сприяє певній незалежності кінцевого продукту від рівня кваліфікації виконавця. Вони оперативні та економічні: на їх виконання в середньому витрачається не більше години; можна одночасно тестувати групу осіб; швидко накопичується велика інформація; є можливість отримати кількісну диференційовану оцінку.

Процедура підготовки тесту сприяє його оптимальній складності: людина із середніми можливостями набирає орієнтовно до 50% балів. Передумовою успіху є пілотажні дослідження, обов'язкові перед широким впровадженням тесту: якщо майже всі члени експериментальної вибірки виконують запропоновані завдання, то тест вважається занадто легким, якщо ж більшість не здатна виконати завдання, то занадто важким. В обох випадках методика доопрацьовується.

Тести гарантують об'єктивне, неупереджене ставлення до кожного члена експериментальної вибірки. Їх надійність забезпечується захищеністю від зовнішніх, внутрішніх і соціально-інформативних чинників.

Психологічна адекватність тестів сприяє позитивному емоційному реагуванню на процедуру, викликає в людини звичайний стрес, що забезпечує позитивні результати обстеження.

Тестові обстеження, незважаючи на безперечні переваги, мають низку недоліків. Наприклад: автоматичні помилки психолога; неправильне розуміння людиною інструкції; надання необ'єктивних відповідей; імовірність помилок у підрахунку результатів тощо. Небезпечною також є профанація тестів (якщо ними користуються випадкові люди). Їх масове використання призводить до втрати індивідуального підходу, неможливості виявити творчий потенціал людини. У разі одночасного обстеження великих груп психолог не може забезпечити довірливу обстановку для кожного учасника дослідження.

Отже, недоречно й небезпечно розглядати тести як достатній метод діагностики, оскільки вони вимагають паралельного використання інших традиційних методів дослідження.

Нетестові методи є нестандартизованими: психологічні бесіди, рольові ігри, вільні малюнки, психологічні інтерв'ю тощо.

**5. Апаратурні та бланкові методи.** Апаратурні методи вимагають спеціального обладнання для проведення, реєстрації й

аналізу даних. Їх переваги: точність та об'єктивність отриманої інформації; мінімальний вплив діагноста; можливість групових обстежень; наявність автоматизованих систем обробки даних.

Процедуру якісного аналізу отриманих результатів удосконалює банк даних, коли отримана інформація продуктивно використовується для розробки нових теоретичних і практичних висновків.

Недоліки: дороговизна обладнання, складність технічного забезпечення, обмеженість варіантів якісного аналізу.

За ступенем впливу експериментатора на результати дослідження вирізняють:

**1. Групу об'єктивних методів**, при застосування яких вплив експериментатора незначний:

*Прикладні психофізіологічні методи* реєструють показники глибини та частоти дихання, пульсу, тиску тощо; вимірюють не поведінку, а її фізіологічні індикатори. Найчастіше використовуються для діагностування функціонального стану людини на момент обстеження.

*Апаратурні поведінкові методи* – це хронометричні методики, які вивчають швидкість реакцій; комп'ютерні ігрові методики, які досліджують швидкість і точність реакцій, а також поведінку в екстремальних ситуаціях; тести-тренажери, які фіксують показники прогресу в навчанні опитанта. Використовуються для діагностування показників елементарних психічних функцій, якостей нервової системи, психологічної сумісності та спрацьованості.

*Тести-опитувальники* спрямовані на безпосереднє (бесіда, інтерв'ю) та опосередковане (анкетування) опитування. Їх види: групові – індивідуальні, очні – заочні, письмові – усні, персоналізовані – анонімні. Кожен професійний опитувальник має три фази: адаптація, досягнення мети, зняття напруженості.

Фаза адаптації створює мотивацію до участі в дослідженні. До її складу ввійшли питання-розвідка, питання-розминка, питання-зондаж.

Фаза досягнення мети (збору даних) є центральною в структурі опитувальника. Вона складається із змістовних, контрольних, функціонально-психологічних питань.

Фаза зняття напруженості будується із нескладних питань, сприяє збереженню доброзичливих стосунків між діагностом та опитантом, акцентує увагу на доцільності подальшої співпраці.

*Методи суб'єктивного шкалювання* передбачають на оцінку людиною себе, об'єктів навколишнього світу, подій.

Навчальне видання

## Методичний довідник з психодіагностики

### Навчально-методичний посібник

Директор видавництва Р.В. Кочубей  
Головний редактор В.І. Кочубей  
Технічний редактор І.Ф. Артюшенко  
Дизайн обкладинки і макет В.Б. Гайдабрус  
Комп'ютерна верстка О.І. Молодецька, А.О. Литвиненко.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи  
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів  
видавничої продукції ДК № 489 від 18.06.2001

ТОВ «ВТД «Університетська книга»  
40030, м. Суми, вул. Кірова, 27, 5-й пов.  
E-mail: [publish@book.sumy.ua](mailto:publish@book.sumy.ua)  
[www.book.sumy.ua](http://www.book.sumy.ua)

Відділ реалізації  
Тел./факс: (0542) 78-83-57, 78-66-12  
E-mail: [info@book.sumy.ua](mailto:info@book.sumy.ua)

Підписано до друку 10.09.2008.  
Формат 60x90 1/16. Папір газетний. Гарнітура Скулбук.  
Друк офсетний. Ум. друк. арк. 27,5. Обл.-вид. арк. 26,2.  
Тираж 1000 прим. Замовлення № 5835.

Надруковано відповідно до якості наданих діапозитивів  
у ПП «Принт-Лідер»  
Україна, 61070, м. Харків, вул. Рудика, 8

**П50**

**Поліщук С.А.**

Методичний довідник з психодіагностики: Навчально-методичний посібник. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2009. – 442 с.

ISBN 978-966-680-428-3

У посібнику розглядаються різні аспекти психодіагностики як галузі психологічного знання: історія становлення дисципліни, організація діагностичної роботи, класифікації та характеристики методів діагностування, специфіка якісної та кількісної обробки інформації, вимоги до діагностичних висновків. Надаються методичні рекомендації з питань діагностики інтелекту, професійних інтересів, креативних здібностей, волі, емоцій, самосвідомості, мотивації, міжособистісних стосунків (дослідницькі тенденції, методичні проблеми, підходи практичного вивчення).

Посібник адресований психологам-практикам, викладачам педагогічних університетів, а також студентам, які навчаються за спеціальністю «Практична психологія».

ББК 88.4я73